

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

ODGOVORI NA PITANJA STRANA UGOVORNICA

Zajedničke konvencije na Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom

Podgorica, april 2018. godine

1.	Država Republika Hrvatska	Član Planirane aktivnosti	Ref. u nacionalnom Izveštaju Odjeljak K, str.52
Pitanje/ Komentar	<i>Koja je od vladinih organizacija odgovorna za podizanje svijesti građana, kroz organizaciju okruglih stolova, radionica i obrazovanja o važnosti sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom?</i>		
Odgovor	Nacionalno regulatorno tijelo za radijacionu i nuklearnu sigurnost i bezbjednost i zaštitu od jonizujućeg zračenja u Crnoj Gori čine: Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, Uprava za inspekcijske poslove i Ministarstvo unutrašnjih poslova. Jasna podjela nadležnosti data je u Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list Crne Gore", br. 5/12, 25/12, 44/12, 61/12, 20/13, 17/14, 6/15, 80/15, 35/16, 41/16, 61/16, 73/16, 3/17, 19/17, 68/17, 87/17), koju je donijela Vlada Crne Gore. Međuinstitucionalna saradnja uređena je Zakonom o državnoj upravi („Sl. list Republike Crne Gore“, br. 38/03, „Sl. list Crne Gore“, br. 22/08, 42/11). Poslovi sve četiri nadležne institucije podijeljene su u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave, kao i kroz matične zakone o zaštiti od jonizujućih zračenja i radijacionoj sigurnosti, inspekcijskom nadzoru, prevozu opasnih materija i zaštiti i spašavanju i svaka od njih je odgovorna da u domenu svojih nadležnosti uključuje javnost tokom realizacije aktivnosti iz svojih nadležnosti i da podiže svijest građana o tome. Naime, učešće javnosti o pitanjima zaštite od jonizujućih zračenja, pa samim tim i o pitanjima o važnosti sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom, o donošenju odluka, strateških dokumenata, kao i prilikom izrade propisa, uređeno je u Crnoj Gori Uredbom o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona ("Službeni list Crne Gore", broj 12/12) i Uredbom o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija („Službeni list CG“ br. 7/12). Osim toga, standardi za učešće javnosti postavljeni su i na temelju Zakona o slobodnom pristupu informacijama ("Sl. list Crne Gore", 44/12) i Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Aarhuska konvencija), čija je Crna Gora punopravna članica. Važno je naglasiti da prilikom izrade propisa, predlagač propisa organizuje četrdesetodnevnu javnu raspravu u cilju izrade što boljeg i kvalitetnijeg propisa. Tokom javne rasprave održavaju se debate i tribine, pojedinačni sastanci i slično. Takođe, tribine, javne rasprave i okrugle stolove, kako informativnog tako i edukativnog karaktera, svaka od navedenih institucija, koje čine regulatorno tijelo, shodno svojim nadležnostima organizuje, po potrebi, u skladu sa navedenim zakonskim okvirom. Treba naglasiti da je tokom organizacije navedenih informativnih i edukativnih događaja na temu podizanje svijesti građana, o važnosti sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom prisustvo predstavnika institucije koja upravlja skladištem radioaktivnog otpada, Centra za ekotoksikološka ispitivanja uvijek obavezno. Sa aspekta edukacije treba naglasiti da je Strategijom zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-		

	2021 s Akcionim planom za period 2017-2021 godina i izradom novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, nuklearnoj i radijacionoj sigurnosti naglašen značaj obuke i konstantno jačanje kapaciteta zaposlenih u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, što daje smjernice za izradu pravnog okvira koji će dati osnov za izradu odgovarajućeg programa obuke tog kadra. Dakle, jačanje kapaciteta zaposlenih u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja osigurava kvalitetniju informisanost i edukaciju i ostale javnosti o svim pitanjima zaštite od jonizujućih zračenja, pa shodno tome i o pitanjima upravljanja radioaktivnim otpadom. Dosadašnja iskustva potvrdila su da uključivanje svih relevantnih učesnika, uključujući predstavnike nevladinog sektora, daje bolja rješenja u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom, ali i povećava prihvatljivost rješenja u javnosti. Način dostupnosti informaciji koja je javna, odabir relevantnih učesnika, kao i način rješavanja problema u procesu donošenja odluka vrlo je delikatan i mora biti planiran pažljivo i sa dovoljno fleksibilnosti, kako bi se omogućila prilagodljivost različitim situacijama. Uključivanje svih relevantnih učesnika ima važnu ulogu u upravnim postupcima i mogu uticati na donošenje konačnih odluka. U cilju bolje informisanosti zainteresovane javnosti o pitanjima zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom, posebno zbog izrade novog pravnog okvira, Ministarstvo održivog razvoja i turizma će u saradnji sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine i predstavnicima nevladinog sektora izraditi Komunikacionu strategiju za oblast zaštite od jonizujućeg zračenja, pod pokroviteljstvom međunarodnih donatora, koja će obuhvatiti način komunikacije, ciljne grupe, oblik organizovanja, teme koje će se predstavljati, nosioce aktivnosti, izradu brošura i drugih publikacija i sl. Ova aktivnost predviđena je da se izradi 2019. godine kao mjera 51 iz Akcionog plana Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021.		
2.	Država Republika Hrvatska	Član Opšte	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak A, 1
Pitanje/ Komentar	<i>Prema Smjernicama koje se odnose na oblik i strukturu nacionalnih izvještaja (INFCIRC / 604 / Rev.3), nacionalni izvještaj treba da sadrži preglednu matricu.</i>		
Odgovor	Pregledna matrica objavljena je na web sajtu kao poseban dokument uz Treći nacionalni izvještaj Crne Gore.		
3.	Država Nigerija	Član Član 16	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak H, str. 42-44
Pitanje/ Komentar	<i>Koliko dugo (sa aspekta vremena poluraspada izvora) se izvori radioaktivnog otpada mogu držati u privremenom skladištu radioaktivnog otpada i kako će se to kontrolisati?</i>		
Odgovor	Na osnovu dokumentacije i izdatih dozvola za rad skladišta (građevinska, upotrebna, dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada) i na osnovu procijenjenih količina generisanog radioaktivnog otpada u Crnoj Gori procjenjuje se da skladište može biti operativno najmanje 50 godina. Nakon isteka ovog perioda a u zavisnosti od stanja i količine otpada u tom trenutku, donijeće se odluka o daljim		

	koracima – načinima postupanja sa radioaktivnim otpadom. Ovo može biti produženje operativnog vijeka postojećeg skladišta, izrada novog skladišta ili izrada odlagališta radioaktivnog otpada sa dekomisijom postojećeg skladišta. U Odjeljku D: Registri i liste prikazana je tabela sa vrstama i količinama radioaktivnog otpada i iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima koje postoje u skladištu radioaktivnog otpada i količinama očekivanog radioaktivnog otpada. Dakle, što se tiče fenomena staranja (ageing phenomena) isti je inicijalno uzet u obzir prilikom samog planiranja skladišta radioaktivnog otpada i izbora tehnologija i metoda obrade i pakovanja radioaktivnog otpada. Prije svega vodilo se računa o sljedećem: – radioaktivni otpad u Crnoj Gori po strukturi je nisko i srednje aktivni; – praktično svi poznati iskorišćeni radioaktivni izvori su uklonjeni, demontirani, kondicionirani (osim dva izvora cezijuma) i upakovani.; – skladištenje se obavlja u specijalno dizajniranim kontejnerima od nerđajućeg čelika, koji su namijenjeni za skladištenje i koji zadovoljavaju kriterijeme za odlaganje; – postoji niz procedura provjera kojima se utvrđuje stanje objekta i uskladištenog radioaktivnog materijala. Prije svega ovo se odnosi na dva nezavisna programa monitoringa unutrašnjosti i spoljašnjosti skladišta. Jedan obavlja nosilac dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ CETI a drugi radi nezavisna institucija koja ispunjava sve potrebne uslove, a koja ponudi najpovoljnije uslove na tenderu za ovaj posao; – skladište radioaktivnog otpada i sve instalacije se periodično kontrolišu od strane licencirane institucije, a u skladu sa posebnim zakonom, kao i od strane inspekcije.		
4.	Država Sjedinjene Američke Države	Član Član 16	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E, 6.1.3 str. 23
Pitanje/ Komentar	<i>U izvještaju se navodi da je izrađena procedura za inspekcijsku kontrolu skladišta radioaktivnog otpada. Molimo opišite ključne elemente te inspekcijske procedure i opišite učestalost sprovođenja inspekcijske kontrole.</i>		
Odgovor	Ključni elementi redovne inspekcijske kontrole skladišta radioaktivnog otpada su: 1. Kontrola identifikacionih podataka o : - nazivu i ostalim relevantnim podacima o instituciji koja je operater, - upravi skladišta, službeniku odgovornog za zaštitu od zračenja, eksperimentu za zaštitu od zračenja, sistemu praćenja kontrole kvaliteta 2. Provjera sigurnosti koja obuhvata: - provjeru podataka o inventaru radioaktivnog otpada otpada koji je u skladištu i način njegovog praćenja; - provjeru dostupnosti i sigurnosti baze podataka o inventaru; - provjeru sistema praćenja izvora i otpada od identifikacije do samog skladištenja; - provjeru dizajna skladišta (opisuju se sve razlike i izmjene u odnosu na one koje je odobrilo regulatorno tijelo tokom procesa licenciranja)		

tj. da li je izvršena procjena sigurnosti nakon izvedenih promjena, zatim da li je osigurana fizička zaštita, da li je sistem za detekciju požara ispravan, ko vodi fizički nadzor skladišta, koji je sistem video nadzora skladišta i okoline skladišta, sistem provale, automatska rampa za kontrolu ulaska u skladište, kontrola ključeva, ključ u slučaju akcidenta i sl.)

3. Provjera podataka monitoringa radioaktivnosti okoline skladišta;
4. Sistem kontrole sigurnosti unutar skladišta (kriterijum prihvatljivosti otpada, procjena sigurnosti od strane kvalifikovanog eksperta za zaštitu od zračenja, provjera ventilacije, provjera filtera, provjera vlažnosti vazduha, provjera eventualno kontaminirane vode, kontrola odlaska voda od padavina-drenaža, kontrola vode iz manipulativnog prostora, kontrola sistema za osiguranje električne opreme, kontrola signalizacije za dojavu požara);
5. Provjera Programa zaštite (da li program postoji, provjera opreme za mjerenje, provjera opreme za ličnu dozimetriju, opreme za ličnu zaštitu na radu, provjera sistema ulaska i izlaska iz skladišta, provjera sistema upozorenja, identifikacije paketa i prostora),
6. Provjera vršenja monitorina profesionalno izloženih lica;
7. Sigurnosne aktivnosti (priprema otpada u skladištu, sigurnosne radnje vezane za aktivnosti lica odgovornog za zaštitu od zračenja, podaci o ograničenju doza, označavanje kontrolisanih područja, obavješćavanja kao upozorenja od zračenja);
8. Lokalna pravila i nadzor (da li su pravila u pisanoj formi, da li su radnici upoznati sa procedurama, provjera procedura);
9. Podaci o upravi (da li postoji komunikacija sa vatrogasnom službom i obezbjeđenjem, da li uprava pruža adekvatne kadrovske nivoe, da li uprava osigurava adekvatne resurse za kadrovsku obuku, da li uprava osigurav adekvatnu opremu i sl.)
10. Kontrola područja (kontrola posjetilaca, kontrola povremenih radnika (spoljni radnici), kontrola stanovništva)
11. Opuštanje materijala iz skladišta (shodno posebnom programu);
12. Privremeno skladištenje (shodno posebnom programu);
13. Akcidentne situacije (shodno posebnom programu),
14. Evidencija .

Inspekcija skladišta radioaktivnog otpada se sprovodi dva puta godišnje.

5.	Država Savezna Republika Brazil	Član Član 18	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E, str. 21
Pitanje/ Komentar	<i>U izvještaju se navodi da Crna Gora ima male količine uskladištenih iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora i radioaktivnog otpada; pa čak i kao takva zemlja ima centralno skladište radioaktivnog otpada. Uprkos tome, prema izvještaju: odredbe novog nacrtu zakona o planiranju i izgradnji objekata su predložene tako da su po njima i objekti za skladištenje i odlaganje radioaktivnog otpada takođe objekti od državnog interesa. Po prvi put propisi u oblasti planiranja i izgradnje objekata uključuje se pojam postrojenja za odlaganje radioaktivnog otpada. Da li Crna Gora već planira izgradnju postrojenja za odlaganje radioaktivnog otpada? Da li postoji plan o kome se raspravlja i / ili po kome se predlaže odabir mjesta i izgradnja konačnog odlagališta u zemlji?</i>		
Odgovor	Akcionim planom Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine, mjerom 39, predviđeno je da se zaključno sa drugim kvartalom 2021. godine izradi nacionalna <i>Analiza o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom</i>, koja će obuhvatati i predloge rješenja za buduće odlagalište u Crnoj Gori. Nakon izrađene nacionalne Analize, najprihvatljivije opcije o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom, koji uključuje odlaganje, biće predmet buduće Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za vremenski period 2022-2027. godine. Odluka o potrebi izrade strateške procjene uticaja na životnu sredinu budućeg odlagališta biće blagovremeno donijeta, u skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", br. 80/05, Službeni list CG", br. 73/10, 40/11 i 09/11). Ministarstvo održivog razvoja i turizma koordiniraće aktivnosti izrade ove nacionalne Analize i oformiće tim/radno tijelo, od predstavnika relevantnih crnogorskih institucija, koje će započeti pripremne aktivnosti na njenoj izradi. U međuvremenu, Crna Gora je, kao učesnica interregionalnog projekta Međunarodne agencije za atomsku energiju INT9182 „Održivo upravljanje i kontrola radioaktivnih izvora - od kolijevke do groba“, iskoristila mogućnost da da svoj doprinos pilot projektu „Izrada Analize o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom“, koji uključuje i odlaganje radioaktivnog otpada. Crna Gora je kroz ovaj interregionalni projekat iskoristila mogućnost da započne pripreme u vezi izrade nacionalne Analize o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom kroz saradnju sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju (MAAE) izradom posebnog dokumenta koji će pomoći, ne samo Crnoj Gori, nego i drugim državama koje učestvuju u projektu da kasnije izrade svoje nacionalne Analize. Dakle, iako je centralno skladište za upravljanje radioaktivnim otpadom u Crnoj Gori novo i postalo operativno 13. juna 2012. godine, Crna Gora priprema osnovu i dokumenta za trajni prestanak rada skladišta za upravljanje radioaktivnim otpadom. Naime, Ministarstvo održivog razvoja i turizma je započelo aktivnosti koje se odnose na izradu detaljnijih planova za dekomisiju skladišta (centralno skladište) i spremišta (ostaci motora aviona), i s tim u vezi zatražilo ekspertsku savjetodavnu podršku od		

	MAAE u vidu ekspertske misije koja se u periodu 6 -10 novembar 2017. godine realizovala u okviru ovog regionalnog projekta. Ove aktivnosti su od izuzetnog značaja zbog planiranja finansijskih sredstava i utvrđivanja pravnih normi u okviru novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, čija je izrada u toku. Misija je bila posvećena savjetima za izradu planova za dekomisiju, kako privremenog objekta (spremišta), tako i centralnog skladišta radioaktivnog otpada. Planovi kao i pravne odredbe za dekomisiju i troškovi dekomisije biće izrađene u skladu sa zahtjevima MAAE standarda za dekomisiju postrojenja, odredbama Direktiva Savjeta Evrope 2013/59/EURATOM, 2011/70/EURATOM, Preporuke Komisije 2006/851/EURATOM od 24. oktobra 2006. o upravljanju finansijskim sredstvima za dekomisiju nuklearnih postrojenja, istrošenog goriva i radioaktivnog otpada, i dr.		
6.	Država Francuska Republika	Član Član 18	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E, str. 24
Pitanje/ Komentar	<i>U izvještaju se navodi neophodnost jačanja inspekcijskog nadzora sa kvantitativnog i kvalitativnog aspekta, angažovanjem dodatnog broja inspekcijskih službenika i njihovim kontinuiranim stručnim obrazovanjem. Može li Crna Gora specificirati svoj plan o ovoj temi.</i>		
Odgovor	Crna Gora je u cilju jačanja kapaciteta inspekcije u dijelu zaštite od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja predvidjela zapošljavanje još tri inspektora. U 2018. godini je planirano zapošljavanje jednog inspektora za zaštitu od jonizujućeg zračenja i u 2019 i 2020. godini po jedan inspektor za oblast zaštite od nejonizujućih zračenja. Što se tiče plana obuke inspektora u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja Strategijom zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godina predviđeno je donošenje Nacionalnog programa stručnog osposobljavanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštiti od jonizujućeg zračenja (NPSO) i njegovo normiranje u okviru novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Naime, novim Zakonom obavezaće se nadležne institucije koje čine regulatorno tijelo u ovoj oblasti da izrade petogodišnji plan osposobljavanja za državne službenike na osnovu pomenutog NPSO, koji će se izraditi u skladu s preporukama Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE) i koji će donijeti Vlada Crne Gore na predlog Ministarstva održivog razvoja i turizma na period od 5 godina. Stručna osposobljenost i periodična provjera stručne osposobljenosti za sprovođenje mjera zaštite od jonizujućih zračenja ostalih lica zaposlenih kod nosioca dozvola vršiće pravno ovlašćeno lice na osnovu Okvirnog programa stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti, koji će biti sastavni dio Pravilnika o stručnom osposobljavanju. Do izrade pomenutih propisa inspektori zaštite od jonizujućih zračenja će nastaviti sa kontinuiranim obukama koje pruža Međunarodna agencija za atomsku energiju.		

7.	Država Republika Hrvatska	Član Član 19.2.2	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E, str. 22
Pitanje/ Komentar	<i>Na koji period je izdata Dozvola za upravljanje skladistem radioaktivnog otpada ? Da li uslovi dati u dozvoli ili uslovi propisani regulativom zahtijevaju periodicne sigurnosne preglede i koliko cesto se oni sprovode?</i>		
Odgovor	Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Službeni list. Crne Gore“, broj 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) ne predviđa vremensko ograničenje trajanja dozvole kao ni periodicne preglede sigurnosnog izvještaja. U toku je izrada novog Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti koji reguliše ovu oblast u okviru kojeg će se ograničiti trajanje dozvole i propisati periodični pregledi Sigurnosnog izvještaja. U međuvremenu, inspekcija ima pravo da prilikom provjere rada skladišta radioaktivnog otpada naloži mjere u pogledu unapređenja sigurnosti.		
8.	Država Republika Hrvatska	Član Član 20	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E, str. 24
Pitanje/ Komentar	<i>Molimo da objasnite kako je unutrašnja saradnja osigurana s obzirom na to da je regulatorno tijelo strukturirano u nekoliko vladinih organizacija: Ministarstvu održivog razvoja i turizma, Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine, Upravi za inspekcijske poslove i Ministarstvu unutrašnjih poslova?</i>		
Odgovor	Nacionalno regulatorno tijelo za radijacionu sigurnost, upravljanje radioaktivnim otpadom, uključujući zaštitu od zračenja je strukturirano u okviru Ministarstva održivog razvoja i turizma, Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Uprave za inspekcijske poslove i Ministarstva unutrašnjih poslova. Za koordinaciju pomenutih institucija zaduženo je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, kao krovna institucija koja vodi politiku u ovoj oblasti i koja je dužna da izvještava Evropsku komisiju i Međunarodnu agenciju za atomsku energiju o različitim aspektima u ovoj oblasti, uključujući proces pregovaranja za članstvo u Evropsku uniju, izvještavanje o sprovođenju direktiva Savjeta u ovoj oblasti, kao i izvještavanje o sprovođenju međunarodno - pravnih instrumenata. Međuinstitucionalna saradnja uređena je Zakonom o državnoj upravi („Sl. list Republike Crne Gore“, br. 38/03, „Sl. list Crne Gore“, br. 22/08, 42/11) i Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list Crne Gore“, br. 5/12, 25/12, 44/12, 61/12, 20/13, 17/14, 6/15, 80/15, 35/16, 41/16, 61/16, 73/16, 3/17, 19/17, 68/17, 87/17). Kada je riječ o nuklearnim materijalima važno je istaći saradnju sa Ministarstvom ekonomije, Upravom policije i Upravom carina Crne Gore kao i nadležnim inspekcijskim službama, koje prate ili su zadužene za sprovođenje propisa koji se odnose na trgovinu na osnovu Zakona o spoljnoj trgovini, Zakona o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene, Nacionalne kontrolne liste roba i tehnologija dvostruke namjene, kao i Odluke o kontrolnoj listi za uvoz i izvoz robe.		

9.	Država Francuska Republika	Član Član 20	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak E
Pitanje/ Komentar	<i>Da li se nezavisnost regulatornog tijela i Uprave za inspekcijeske poslove smatra dovoljnom za Crnu Goru? Da li postoje planovi za poboljšanje ove nezavisnosti od izvršne vlasti?</i>		
Odgovor	Kako je navedeno, nacionalno regulatorno tijelo za radijacionu sigurnost, upravljanje radioaktivnim otpadom, struktuirano je u okviru Ministarstva održivog razvoja i turizma, Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Uprave za inspekcijeske poslove i Ministarstva unutrašnjih poslova. Crna Gora predstavlja mali sistem, sa ograničenom upotrebom radioaktivnih izvora i izvora jonizujućih zračenja i formiranje samostalnog nezavisnog organa državne uprave nije održivo u ovom trenutku. Shodno tome potrebno je u narednom periodu razmotriti mogućnost potencijalne reorganizacije postojećih kapaciteta, shodno osnovnim sigurnosnim standardima u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja (BSS), kako bi na taj način primijenili najbolju priznatu i provjerenu praksu u ovoj oblasti što osigurava lakšu koordinaciju, transpoziciju i implementaciju međunarodnih standarda, što je će posebno biti razmotreno kroz reviziju Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom. Takođe, pitanja reorganizacije biće uzeta u obzir kroz izradu novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, nuklearnoj i radijacionoj sigurnosti. Mogući izazovi po ovom pitanju odnose se na eventualne odluke u reformi državne uprave. Vlada Crne Gore je 2012. godine u cilju reforme državne uprave, posebno u dijelu inspekcijeske kontrole, radi lakšeg obavljanja inspekcijeskog nadzora i intezivnije saradnje među nadležnim inspekcijama objedinila gotovo sve inspekcije u okviru jednog organa - Uprave za inspekcijeske poslove. Stoga, odvajanje inspekcije za zaštitu od jonizujućih zračenja iz Uprave za inspekcijeske poslove u neki drugi organ državne uprave predstavlja veliki izazov u ovom trenutku, iako znamo da je u skladu sa BSS standardima i najbolja praksa kada su sve aktivnosti u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja struktuirane na jednom mjestu. U međuvremenu, Crna Gora će u oblasti nuklearne i radijacione sigurnosti i bezbjednosti nastaviti sa jačanjem administrativnih i implementacionih kapaciteta u vidu konstantnih obuka i kroz povećanje broja zaposlenih službenika, imajući u vidu obimnost i kompleksnost međunarodnih standarda u ovoj oblasti.		
10.	Država Republika Grčka	Član Član 22	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak 5.1, str. 15
Pitanje/ Komentar	<i>Ko snosi troškove za povratak izvora proizvođačima? Da li postoje relevantna rješenja koja osiguravaju dostupnost neohodnog finansiranja za tu svrhu od strane korisnika izvora?</i>		
Odgovor	Sigurno i bezbjedno upravljanje radioaktivnim izvorima zračenja je jedna od osnovnih aktivnosti kojom se postiže očuvanje i zaštita života i zdravlja sadašnjih i budućih generacija i zaštita životne i radne sredine. Svi nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore		

	jonizujućih zračenja i koji ih za svoje potrebe nabavljaju od dobavljača ili direktno od proizvođača, dužni su da kroz ugovor o nabavci izvora osiguraju i povratak izvora proizvođaču tog izvora. Na taj način su osigurana i finansijska sredstva koja osiguravaju povratak izvora proizvođaču, tj. cijena nabavke uključuje i cijenu povraćaja izvora, što znači da nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore jonizujućih zračenja snose troškove njihovih povraćaja. Važno je napomenuti da je odredbama člana 16 Pravilnika o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada ("Službeni list Crne Gore", broj 58/11) uređeno je da se iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvor ili radioaktivni izvor koji se više ne namjerava koristiti skladišti u skladište radioaktivnog otpada ukoliko ga nije moguće vratiti dobavljaču. Dakle, u Crnoj Gori se sprovode najbolje međunarodne preporuke da se iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvor vrati dobavljaču. Tako na primjer, za svaki uvezni izvor koji se koristi u Kliničkom Centru Crne Gore postoji sporazumni dogovor sa dobavljačem u okviru kojeg se izvor istom vraća. Takođe je, između ostalog, propisano da se iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvor mora pakovati tako da se spriječi rasipanje radioaktivnog materijala i mora se skladištiti prema njegovim karakteristikama, koje su precizno definisane kriterijumima prihvatljivosti.		
11.	Država Sjedinjene Američke Države	Član Član 22	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak F, 7.2 str. 28-29
Pitanje/ Komentar	<i>Opišite ukupne ljudske resursne pristupe i/ili strategije koje postoje i koje omogućavaju da kvalifikovano osoblje bude na raspolaganju za aktivnosti vezane za radijacionu sigurnost.</i>		
Odgovor	Stručnom osposobljavanju i periodičnoj provjeri stručne osposobljenosti posebna pažnja posvećena je u Strategiji zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti za period 2017-2021. sa Akcionim planom. Naime, date su smjernice za uspostavljanje održivog sistema osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti u ovoj oblasti. Strategijom zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godina predviđeno je donošenje Nacionalnog programa stručnog osposobljavanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštiti od jonizujućeg zračenja (NPSO) i njegovo normiranje u okviru novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Naime, novim Zakonom obavezaće se nadležne institucije koje čine regulatorno tijelo u ovoj oblasti da izrade petogodišnji plan osposobljavanja za državne službenike na osnovu pomenutog NPSO, koji će se izraditi u skladu s preporukama Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE) i koji će donijeti Vlada Crne Gore na predlog Ministarstva održivog razvoja i turizma na period od 5 godina. Stručna osposobljenost i periodična provjera stručne osposobljenosti za sprovođenje mjera zaštite od jonizujućih zračenja ostalih lica zaposlenih kod nosioca dozvola vršiće pravno ovlašćeno lice na osnovu Okvirnog programa stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti, koji će biti sastavni dio Pravilnika o stručnom osposobljavanju, kojem će dozvolu izdati Agencija za zaštitu prirode i životne sredine.		

	Do izrade pomenutih propisa službenici u nadležnim institucijama i tehnički servisi nastaviće sa kontinuiranim obukama koje pruža Međunarodna agencija za atomsku energiju, dok će nosioci dozvola svoje zaposlene obučavati van granica Crne Gore, do uspostavljanja ovog sistema.		
12.	Država Republika Grčka	Član Član 24	Ref. u nacionalnom Izveštaju Odjeljak 7.4, str. 34
Pitanje/ Komentar	Da li su specifični scenariji/opasnosti razmatrani za prijetnje kategorije III? Ako jesu, možete li dati neke dodatne pojedinosti o tim scenarijima/opasnostima, posebno sa aspekta upravljanja radioaktivnim otpadom?		
Odgovor	Integralni dio Sigurnosnog izvještaja je i razmatranje - analiza sigurnosti skladišta sa aspekta procjene vjerovatnoće različitih vrsta hazarda. Neki od razmatranih događaja su: – izlivanje tečnosti u skladištu; – eksplozija u skladištu; – eksplozija u neposrednoj okolini skladišta; – poplava (podizanje podzemnih voda, velike atmosferske padavine, poplava zbog vodotokova); – zemljotres; – pad letjelice na skladište; – teroristički napad na skladište; – požar u skladištu; – radiološki uticaj skladišta; – spoljašnje zračenje pri normalnom radu skladišta; – atmosferski ispusti pri normalnom radu skladišta; – rasipanje čvrstog radioaktivnog otpada pri manipulaciji; – direktno ozračavanje sa radioaktivnim otpadom; – neposredan kontakt sa radioaktivnim otpadom; – pad suda sa radioaktivnim otpadom. Razmatrani su hipotetički scenariji nesreća sa različitim tipovima izvora zračenja – radioaktivnim otpadom koji se nalaze ili se mogu naći u skladištu, recimo sa ¹³⁷Cs; ⁶⁰Co; ²⁴¹Am; ²²⁶Ra; ²³⁸U i sve analize su date u Sigurnosnom izvještaju. Takođe, postoji čitav niz pratećih dokumenata, procedure, planovi postupanja i slično, a čitav ovaj set dokumentacije je odobren od strane relevantnih državnih institucija kao što su Agencija, Ministarstva, Direktorati za vanredne situacije i većina ovih dokumenata je klasifikovana kao tajni dokumenti, a u skladu sa odredbama odgovarajućih zakona, koji u Crnoj Gori regulišu oblast objekata od posebnog interesa pa se u skladu sa tim i postupa.		

13.	Država Republika Grčka	Član Član 24	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak 7.4, str.31
Pitanje/ Komentar	<i>Da li je za skladište uspostavljeno ograničenja doza (dose constraints) u odnosu na javnost i profesionalno izlaganje? Ukoliko jeste, koji su to nivoi ograničenja?</i>		
Odgovor	Na osnovu procjena i proračuna, D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ CETI koji upravlja skladištem radioaktivnog otpada je odredio granične vrijednosti za dozno opterećenje radnika i posjetioca za skladište, koji su dati u Uputstvu za ulazak, izlazak i zadržavanje u Skladištu u Podgorici (LAB-RAO – 01). Operativne granične godišnje efektivne doze za radnike pri normalnom radu skladišta iznosi 10 mSv/godišnje, za posjetioce skladišta 3 µSv po posjeti (a maksimalno na godišnjem nivou 0.1mSv). Dozna ograničenja za najviše izložene pojedince iz stanovništva je 0,1 mSv/god. Svi radnici koji obavljaju neke aktivnosti u skladištu a takođe i posjetioci su pod stalnim nadzorom u skladu sa postupcima radiološke zaštite zaposlenih u skladištu. O svim ulascima u kontrolisano područje skladišta se vodi evidencija, na osnovu koje se odmah kontroliše primljena doza pojedinca kako je definisano Uputstvom za ulazak, izlazak i zadržavanje u skladištu RAO u Podgorici (LAB-RAO – 01). Sve granice doza su niže od međunarodno prihvaćenih i preporučenih a sa ciljem da se obezbijedi da radiološko opterećenje kao posljedica rada ili boravka bude što niže i bitno niže od međunarodno prihvaćenih kao i onih propisanih u Pravilniku o granicama izlaganja (1 mSv/godišnje za populaciju i 20 mSv/godišnje za profesionalno izložena lica).		
14.	Država Republika Grčka	Član Član 24.3	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak 7.4, str. 33
Pitanje/ Komentar	<i>Kao što je navedeno, prije puštanja u rad skladišta potrebno je podnijeti izvještaj o rezultatima monitoringa radioaktivnosti. Možete li molim vas opisati šta taj izvještaj sadrži?</i>		
Odgovor	Prije puštanja u rad skladišta urađena je detaljna analiza – monitoring radioaktivnosti na prostoru na kojem se sada nalazi skladište i to je bilo nultto stanje. Kasnije, svake godine, po zahtjevu iz dozvole, realizuje se program monitoringa - dva nezavisna programa monitoringa unutrašnjosti i spoljašnjosti skladišta. Jedan D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ CETI kao operator, a drugi vrši nezavisna institucija koja ispunjava sve potrebne uslove. Struktura oba programa je skoro identična i radi se o sljedećim vrstama ispitivanja: – ispitivanje koncentracije radona u prostorijama skladišta radioaktivnog otpada; – gama spektrometrijske analize uzoraka podzemnih i površinskih voda, vazduha i zemljišta iz neposredna okolina skladišta; – ispitivanje nivoa spoljašnjeg zračenja tl dozimetrima i automatskim mjernim sistemima; – ispitivanje nivoa kontaminacije – dozimetrijska ispitivanja neposredne okoline skladišta – gama, beta i alfa komponenta zračenja;		

	– ispitivanje nivoa kontaminacije – dozimetrijska ispitivanja unutrašnjosti skladišta radioaktivnog otpada gama i neutronska komponenta; – ispitivanje nivoa kontaminacije – in situ gama spektrometrijska ispitivanja; – ispitivanje ukupne alfa i beta aktivnosti u vodama; – ispitivanje nivoa kontaminacije – ispitivanje briseva površina.		
15.	Država Republika Makedonija	Član Član 26	Ref. u nacionalnom Izveštaju Odjeljak 7.6, str. 40
Pitanje/ Komentar	<i>Da li je plan koji opisuje proces dekomisije za centralno skladište radioaktivnog otpada bilo jedan od dokumenata u procesu izdavanja dozvole za centralno skladište radioaktivnog otpada?</i>		
Odgovor	Dekomisija je veoma važna faza životnog ciklusa skladišta radioaktivnog otpada i potrebno je planirati radi ispunjenja svih zahtjeva u cilju zaštite života i zdravlja ljudi i životne sredine. Što se tiče nacionalnog prava, dekomisija se opisuje u definiciji Pravilnika o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada ("Službeni list Crne Gore ", broj 58/11) ali samo u odnosu na skladište radioaktivnog otpada, dok se odredbama Pravilnika o bližim uslovima za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada ("Službeni list Crne Gore", broj 56/11) propisuje da je način trajnog zatvaranja skladišta sastavni dio Sigurnosnog izvještaja koji u postupku dobijanja dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada podnosi podnosilac zahtjeva. Dalje, trajan prestanak rada nuklearnog objekta definisan je i Odlukom o uslovima za lokaciju, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje i trajan prestanak rada nuklearnog objekta („Sl. list SRJ”, br. 42/97). Međutim, Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Službeni list Crne Gore“, br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) ne definiše skladište radioaktivnog otpada kao nuklearni objekat, jer je riječ o radijacionom postrojenju (objektu). Imajući u vidu standard Međunarodne agencije za atomsku energiju GSR Dio 6 "Dekomisija postrojenja", odredbe člana 28 Direktive Savjeta Evrope 2013/59/EURATOM o osnovnim sigurnosnim standardima za zaštitu od opasnosti koje potiču od izloženosti jonizujućem zračenju, i o stavljanju van snage direktiva 89/618/EURATOM, 90/641/EURATOM, 96/29/EURATOM, 97/43/EURATOM i 2003/122/EURATOM i odredbe člana 7 Direktive Savjeta Evrope 2011/70/EURATOM od 19. jula 2011. godine o uspostavljanju okvira Zajednice za odgovorno i sigurno upravljanje istrošenim gorivom i radioaktivnim otpadom, potrebno je u novom Zakonu o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti prenijeti odredbe relevantnih direktiva i međunarodnih standarda, te s tim u vezi izraditi poseban pravilnik ili unaprijediti postojeći Pravilnik o bližim uslovima za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, kojim bi se uredili uslovi za izbor lokacije, projektovanje, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje, trajan prestanak rada i dekomisiju radijacionog objekta, a Odluku o uslovima za lokaciju, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje i trajan prestanak rada nuklearnog objekta („Sl. list SRJ”, br. 42/97) potrebno je staviti van snage.		

	S obzirom na činjenicu da je skladište, koje je za dugoročno upravljanje radioaktivnim otpadom, postalo operativno 13.06.2012. godine, sredstva za trajan prestanak rada i njegovu dekomisiju nijesu opredijeljena jer takva norma nije propisana u postojećem pravnom okviru. S tim u vezi, potrebno je tokom izrade novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti da se definiše odredba kojom će se garantovati određena finansijska sredstva za trajan prestanak rada skladišta i dekomisiju, kao i da se taj dokument definiše kao neophodan u uslovima za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada. Takođe, neophodno da se zahtijeva od podnosioca zahtjeva da izradi plan za dekomisiju, dok je sadržinu plana i zahtjeve dekomisije neophodno propisati pravilnikom u kojem se opisuju uslovi za dekomisiju. Planiranjem troškova za dekomisiju obezbjeđuje se da su finansijska sredstva dostupna onda kada je to potrebno za osiguravanje sigurne dekomisije postrojenja i treba da budu dovoljna da pokriju troškove dekomisije, uključujući troškove za odlaganje radioaktivnog otpada. Procjena troškova dekomisije treba da se ažurira na bazi periodičnog ažuriranja početnog plana za dekomisiju ili na bazi konačnog plana za dekomisiju. U cilju pripreme finansijske procjene za dekomisiju skladišta radioaktivnog otpada potrebno je da postojeći nosilac dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ izradi cost-benefit analizu. Prilikom izrade ove analize i definisanja pravnih normi neophodno je, između ostalog, koristiti Preporuku Komisije 2006/851/EURATOM od 24. oktobra 2006. o upravljanju finansijskim sredstvima za dekomisiju nuklearnih postrojenja, istrošenog goriva i radioaktivnog otpada, koja se fokusira na adekvatnost finansiranja, finansijskog obezbjeđenja i transparentnost kako bi se osiguralo da se sredstva koriste samo za predviđene svrhe. U svrhu poboljšanja pravnog okvira u pogledu dekomisije u periodu 6-10. novembar 2017. godine uz podršku Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE) realizovana je ekspertska misija koja je bila posvećena savjetima za izradu planova za dekomisiju, kako privremenog objekta (spremišta), tako i centralnog skladišta radioaktivnog otpada u kojoj su učešća uzeli predstavnici svih relevantnih institucija, uključujući i D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“.		
16.	Država Sjedinjene Američke Države	Član Član 27	Ref. u nacionalnom Izveštaju Odjeljak I, 10.1 str. 47
Pitanje/ Komentar	<i>U izvještaju se navodi da Crna Gora ima obavezu da nabavi portal monitore. Molimo da pružite nove informacije koje govore o statusu ovih napora. Dodatno, u izvještaju se navodi da dok se ne postave portal monitori, autorizovane profesionalne agencije sprovode aktivnosti kontrole radioaktivnosti na graničnim prelazima. Molimo opišite korake koje sprovode ove agencije da bi osigurale ovu kontrolu.</i>		
Odgovor	Kao što je navedeno u Izveštaju, Crna Gora nema portal monitore i u obavezi je da u saradnji sa dostupnim donatorima iste obezbijedi. Tokom 2018. godine, kao prepoznata mjera 12 iz Akcionog plana Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine, izradiće se Nacionalni program detekcije, koji će obuhvatiti identifikaciju nacionalnih potreba i određivanje prioriteta u cilju unapređenja prekogranične		

	kontrole. Takođe, ono što očekuje Crnu Goru u narednom periodu jeste uspostavljanje sistema za promet nuklearnih materijala, kako u novom Zakonu o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, tako i u dijelu pripreme neophodne infrastrukture (institucionalne i implementacione) za sprovođenje tih odredbi, a u skladu sa zahtjevima standarda MAAE i odredbama Direktive Savjeta 2006/117/EURATOM od 20. novembra 2006. o nadzoru i kontroli pošiljaka radioaktivnog otpada i istrošenog goriva. Prilikom svakog pojavljivanja određene pošiljke otpadnog metala na graničnim prelazima inspekcija po potrebi obilazi granične prelaze, kao i prilikom redovnih kontrola. Do postavljanja portal monitora za kontrolu radioaktivnosti na različite robe na graničnim prelazima organizovana je stalna kontrola roba koju vrše ovlašćena pravna lica D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ i A.D. „Institut za crnu metalurgiju“, koji imaju dozvole za obavljanje tih poslova izdate od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine. U slučaju da se tokom kontrole određenih roba utvrdi povećan nivo zračenja, ovlašćena lica obezbjeđuje lokaciju i obavještavaju inspekciju koja izlazi na lice mjesta i zajedno sa carinskim organima vrše povraćaj robe vlasniku pošiljke. Shodno podacima o sprovođenju ovih mjera u dvogodišnjem periodu na graničnim prelazima izvršeno je ukupno 97.925 kontrola na radioaktivnost roba pri uvozu u saradnji sa D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ (34.718) i „Institutom za crnu metalurgiju“ AD Nikšić (63.207), shodno Kontrolnoj listi i Spisku roba koje podliježu kontroli radioaktivnosti.		
17.	Država Savezna Njemačka	Republika Član Član 28	Ref. u Izvještaju Odjeljak J
Pitanje/ Komentar	<i>Izvori bez vlasnika (orfan izvori):</i> <i>Kolika se količina orfan izvora detektuje godišnje? Koje se mjere preduzimaju u cilju otkrivanja orfan izvora (npr. u dvorištima otpadnog metala) ?</i>		
Odgovor	Od 2015. godine nije pronađen ni jedan izvor bez vlasnika (orfan izvor) u Crnoj Gori. U cilju otkrivanja orfan izvora vrši se kontrola otpadnog metala prilikom izvoza metalnog otpada iz Crne Gore. Takodje, vrši se kontrola roba iz uvoza, pogotovu otpadnog metala, na graničnim prelazima. Prilikom svakog pojavljivanja određene pošiljke otpadnog metala na graničnim prelazima inspekcija po potrebi obilazi granične prelaze, kao i prilikom redovnih kontrola. Do postavljanja portal monitora za kontrolu radioaktivnosti na različite robe na graničnim prelazima organizovana je stalna kontrola roba koju vrše ovlašćena pravna lica D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ i A.D. „Institut za crnu metalurgiju“, koji imaju dozvole za obavljanje tih poslova izdate od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine. U slučaju da se tokom kontrole određenih roba utvrdi povećan nivo zračenja, ovlašćena lica obezbjeđuje lokaciju i obavještavaju inspekciju koja izlazi na lice mjesta i zajedno sa carinskim organima vrše povraćaj robe, vlasniku pošiljke.		

	Shodno podacima o sprovođenju ovih mjera u dvogodišnjem periodu na graničnim prelazima izvršeno je ukupno 97.925 kontrola na radioaktivnost roba pri uvozu u saradnji sa D.O.O.“Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ (34.718) i “Institutom za crnu metalurgiju“ AD Nikšić (63.207), shodno Kontrolnoj listi i Spisku roba koje podliježu kontroli radioaktivnosti.		
18.	Država Ruska Federacija	Član Član 28	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak J, 11.1 str.49
Pitanje/ Komentar	<i>U izvještaju se navodi da se u skladu sa relevantnim regulatornim zahtjevom koji glasi "iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvori koji se ne namjeravaju više koristiti biće uskladišteni u centralno skladište radioaktivnog otpada ukoliko njihov povratak proizvođaču nije moguć. Ovo znači da se svaki iskorišćeni radioaktivni izvor vraća proizvođaču, ukoliko je to moguće, prije njegovog skladištenja u skladište radioaktivnog otpada kojim upravlja Centar za ekotoksikološka ispitivanja. Koje mjere su uspostavljene koje osiguravaju povratak zatvorenih iskorišćenih izvora? Molimo objasnite planove za njihov povratak.</i>		
Odgovor	Sigurno i bezbjedno upravljanje radioaktivnim izvorima zračenja je jedna od osnovnih aktivnosti kojom se postiže očuvanje i zaštita života i zdravlja sadašnjih i budućih generacija i zaštita životne i radne sredine. Svi nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore jonizujućih zračenja i koji ih za svoje potrebe nabavljaju od dobavljača ili direktno od proizvođača, dužni su da kroz ugovor o nabavci izvora osiguraju i povratak izvora proizvođaču tog izvora. Na taj način su osigurana i finansijska sredstva koja osiguravaju povratak izvora proizvođaču, tj. cijena nabavke uključuje i cijenu povraćaja izvora, što znači da nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore jonizujućih zračenja snose troškove njihovih povraćaja.		
19.	Država Ruska Federacija	Član Član 28	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak J, 11.1 str.49
Pitanje/ Komentar	<i>Molimo da objasnite sistem i kriterijum koji se koristi prilikom kategorizacije iskorišćenih zatvorenih izvora za potrebe njihovog odlaganja?</i>		
Odgovor	Crna Gora koristi metodologiju Međunarodne agencije za atomsku energiju vezano za kategorizaciju iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora. Međutim, za sada ne postoje kriterijumi za odlaganje ili uslovi za odlagalište radioaktivnog otpada niti ih je moguće dati jer uslovi za odlaganje još uvijek nijesu propisani, osim u dijelu pravnog osnova za izradu posebnog pravilnika o odlaganju u okviru Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti, kada se Crna Gora odluči na odlaganje.		

20.	Država Sjedinjene Američke Države	Član Član 28	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak J, 11.1 str.50
Pitanje/ Komentar	<i>Sjedinjene Američke Države pohvaljuju stalne napore Crne Gore u vezi prikupljanja, transporta i kondicioniranja iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora i sigurnog i bezbjednog upravljanja njima u centralnom skladištu radioaktivnog otpada.</i>		
Odgovor	Crna Gora se zahvaljuje Vladi Sjedinjenih Američkih Država što je konstatovala ostvareni progres Crne Gore u vezi prikupljanja, transporta i kondicioniranja iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora i sigurnog i bezbjednog upravljanja njima u centralnom skladištu radioaktivnog otpada.		
21.	Država Rumunija	Član Član 32	Ref. u nacionalnom Izvještaju str.50
Pitanje/ Komentar	<i>Možete li objasniti pravni okvir upravljanja visokoaktivnim zatvorenim radioaktivnim izvorima nakon što se oni vrate proizvođaču kao iskorišćeni radioaktivni izvori?</i>		
Odgovor	Članom 16 Pravilnika o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada ("Službeni list Crne Gore", broj 58/11) uređeno je da se iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvor ili radioaktivni izvor koji se više ne namjerava koristiti skladišti u skladište radioaktivnog otpada ukoliko ga nije moguće vratiti dobavljaču. Dakle, u Crnoj Gori se sprovode najbolje međunarodne preporuke da se iskorišćeni zatvoreni radioaktivni izvor vrati dobavljaču. Svi nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore jonizujućih zračenja i koji ih za svoje potrebe nabavljaju od dobavljača ili direktno od proizvođača, dužni su da kroz ugovor o nabavci izvora osiguraju i povratak izvora proizvođaču tog izvora. Na taj način su osigurana i finansijska sredstva koja osiguravaju povratak izvora proizvođaču, tj. cijena nabavke uključuje i cijenu povraćaja izvora, što znači da nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti koji posjeduju izvore jonizujućih zračenja snose troškove njihovih povraćaja. Novim Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti koji se nalazi u fazi izrade i čijom izradom koordinira Minisatrstvo održivog razvoja i turizma biće prenešene odredbe nove Direktive Savjeta Evrope 2013/59/EURATOM o osnovnim sigurnosnim standardima za zaštitu od opasnosti koje potiču od izloženosti jonizujućem zračenju, i o stavljanju van snage direktiva 89/618/EURATOM, 90/641/EURATOM, 96/29/EURATOM, 97/43/EURATOM i 2003/122/EURATOM, kojom se definiše da se iskorišćeni radioaktivni izvor može nabaviti samo od dobavljača/proizvođača koji ima jasno definisan način na koji će voditi brigu o vraćenom iskorišćenom radioaktivnom izvoru. Stoga, svi budući ugovori o nabavci izvora koje nosioci dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti za svoje potrebe nabavljaju od dobavljača ili direktno od proizvođača, moraju osiguravati i činjenicu da dobavljač ili proizvođač kome se iskorišćeni radioaktivni izvor vraća ima jasno definisan plan dalje brige o vraćenom izvoru koji mu je verifikovalo njegovo nadležno regulatorno tijelo.		

	Važno je istaći da Crna Gora ne proizvodi radioaktivne izvore, pa je samim tim, nakon vraćanja izvora proizvođaču isti u nadležnosti druge države i upravljanje njime reguliše pravni okvir te države.		
22.	Država Rumunija	Član Član 32	Ref. u nacionalnom Izvještaju str.15
Pitanje/ Komentar	<i>Da li možete da pružite više informacija o strategiji koja se primjenjuje u rješavanju situacija koje se tiču potencijalne ilegalne trgovine radioaktivnim i nuklearnim materijalom, pojavljivanja izvora bez vlasnika, kao i incidentnih i akcidentnih situacija u kojima se generiše radioaktivni otpad?</i>		
Odgovor	Skupština Crne Gore je donijela je Zakon o potvrđivanju amandmana na Konvenciju o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala („Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori“, br. 4/16 od 25.03.2016. godine), čime je Crna Gora doprinijela da amandmani ove Konvencije stupe na snagu na međunarodnom nivou 8. maja 2016. godine, kako bi zajedničkim djelovanjem strana ugovornica Amandmana uklonili potencijalne opasnosti koje stvaraju sabotaza nuklearnog materijala i nuklearnih postrojenja, nezakonito prisvajanje i upotreba nuklearnog materijala, kao i nelegalna trgovina radioaktivnim i nuklearnim materijalima. Na ovaj način izražen je jasan stav Crne Gore u borbi protiv nuklearnog terorizma. Takođe, Crna Gora je u decembru 2015. godine formalno izrazila spremnost dobrovoljnog prihvatanja sprovođenja neobavezujućeg Kodeksa ponašanja o sigurnosti i bezbjednosti radioaktivnih izvora i Dodatnog vodiča o uvozu i izvozu radioaktivnih izvora i istovremeno je imenovana kontakt osoba za pomenuti Kodeks. Crna Gora je od 2006. godine članica baze podataka o incidentima i nedozvoljenom prometu nuklearnog i radioaktivnog materijala (ITDB), dok je 2009. godine u saradnji sa Odjeljenjem za nuklearnu bezbjednost Međunarodne agencije za atomsku energiju izradila prvi Integrisani plan podrške za oblast nuklearne bezbjednosti (INSSP) i ažurirala ga u februaru 2017. godine sa Akcionim planom za period 2017-2019. godina. Cilj revizije INSSPa, između ostalog obuhvatio je: identifikaciju nacionalnih potreba i određivanje prioriteta potreba, predlaganje efektivnih impementacionih planova za naredne tri godine zasnovanih na definisanim nacionalnim prioritetima, kao i podizanje svijesti u vezi nuklearnog bezbjednosnog sistema upravljanja informacijama. Takođe, Akcionim planom Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godina predviđena je mjerom 12 izrada Nacionalnog programa detekcije, koji će obuhvatiti identifikaciju nacionalnih potreba i određivanje prioriteta u cilju unapređenja prekogranične kontrole. Takođe, ono što očekuje Crnu Goru u narednom periodu jeste uspostavljanje sistema za promet nuklearnih materijala, kako u novom Zakonu o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, tako i u dijelu pripreme neophodne infrastrukture (institucionalne i implementacione) za sprovođenje tih odredbi, a u skladu sa zahtjevima standarda MAAE i odredbama Direktive Savjeta 2006/117/EURATOM od 20. novembra 2006. o nadzoru i kontroli pošiljaka radioaktivnog otpada i istrošenog goriva. Crna Gora učestvuje u platformama Unificiranog sistema za razmjenu informacija, incidenata i hitnih slučajeva za ranu najavu incidenata koji uključuju radioaktivne izvore sa potencijalnim prekograničnim uticajima (USIE).		

Kako je opisano u Odjeljku J (str. 48 i 49), u slučaju otkrivanja izvora bez vlasnika (orphan source), članom 37 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) utvrđeno je da će se troškovi njihovog skladištenja obezbijediti iz Budžeta Crne Gore. Shodno važećim propisima Uprava za inspekcijske poslove preko ekološke inspekcije sprovodi inspekcijski nadzor, odnosno vrši kontrolu nad izvorom do njegovog bezbjednog skladištenja, pronalazi vlasnika ako je moguće i preduzima prema njemu propisane zakonske mjere. Dakle, u slučaju pronalaska izvora bez vlasnika ako inspektor ne može utvrditi vlasništvo podnosi prekršajnu ili krivičnu prijavu protiv NN lica i nalaže mjeru skladištenja izvora u skladište radioaktivnog otpada.

Troškovi skladištenja su obezbijeđeni u budžetu Crne Gore shodno članu 37 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti. Ako se vlasnik utvrdi naknadno, država će tražiti nadoknadu troškova skladištenja od vlasnika, a inspekcija će primijeniti kaznene mjere. Ukoliko se vlasnik odmah utvrdi onda inspektor nalaže mjere ili prekršajne ili krivične i izdaje nalog da se izgubljeni izvor stavi na bezbjedno mjesto kod vlasnika ili u skladište radioaktivnog otpada, ako se više izvor ne namjerava koristiti. U većini slučajeva je nemoguće pronaći vlasnika izgubljenog izvora.

Dakle, u Crnoj Gori postoji u praksi dobra organizovanost kada se otkrije izvor bez vlasnika, međutim, potrebno je u tom dijelu unaprijediti sistem i formalizovati ga uspostavljanjem zvaničnog Tima za otkrivanje izvora bez vlasnika. Ministarstvo održivog razvoja i turizma će u saradnji sa relevantnim institucijama oformiti Tim za otkrivanje izvora bez vlasnika koji će biti u obavezi da izradi plan rada. Nakon toga u otkrivanju izvora bez vlasnika potrebno je da se izradi formalna procedura uključivanja pojedinih državnih organa i institucija, kao što su na primjer: Uprava policije, Uprava carina, Uprava za inspekcijske poslove, Forenzički centar Crne Gore, Agencija za zaštitu životne sredine, ITDB kontakt osoba, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Tužilaštvo i dr.

Do uspostavljanja zvaničnog Tima važno je istaći da je Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji sa Misijom OEBS u Crnoj Gori tokom 2011. godine uspješno realizovalo projekat "Jačanje sistema zaštite životne sredine na nivou državnih institucija Crne Gore", koji je podržan u sklopu aktivnosti posvećenih unapređenju primjene Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom. U okviru projekta održana su tri trening kursa za 110 službenika granične policije, carinskih ispostava na graničnim prelazima, kao i službenicima Agencije za zaštitu prirode i životne sredine i Ministarstva unutrašnjih poslova u centralnoj, sjevernoj i južnoj regiji Crne Gore. Da bi projekat imao svoju održivost izrađena je brošura posvećena prevenciji nedozvoljenog transporta nuklearnog i radioaktivnog materijala, kao i uputstvo za detekciju i postupanje sa izvorom zračenja i za provjeru funkcionisanja dozimetrijske opreme, koji su u cilju transparentnosti i dostupnosti informacija početkom 2012. godine objavljeni na sajtu Ministarstva održivog razvoja i turizma i Uprave policije i Uprave carina Crne Gore.

Što se tiče zbrinjavanja radioaktivnog otpada koji nastane u toku akcidentnih ili incidentnih situacija, ukoliko se desio kod nosioca dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti primarna odgovornost je na nosiocu dozvole da sanira situaciju i plati skladištenje nastalog radioaktivnog otpada. Isto važi i ako je nosilac dozvole prouzrokovao štetu izvan svojih prostorija.

	Ukoliko se situacija desi na teritoriji Crne Gore za koju je zadužena jedinica lokalne samouprave za koju nemaju odgovornost nosioci dozvole, troškovi u tom slučaju se obezbjeđuju iz Budžeta Crne Gore.		
23.	Država Ukrajina	Član Član 32	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak D, str.15
Pitanje/ Komentar	<i>Za koliki je period upotrebe dizajnirano centralno skladište radioaktivnog otpada?</i>		
Odgovor	Na osnovu dokumentacije i izdatih dozvola za rad skladišta (građevinska, upotrebna, dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada) i na osnovu procijenjenih količina generisanog radioaktivnog otpada u Crnoj Gori procjenjuje se da skladište može biti operativno najmanje 50 godina. Nakon isteka ovog perioda a u zavisnosti od stanja i količine otpada u tom trenutku, donijeće se odluka o daljim koracima – načinima postupanja sa radioaktivnim otpadom. Ovo može biti produženje operativnog vijeka postojećeg skladišta, izrada novog skladišta ili izrada odlagališta radioaktivnog otpada sa dekomisijom postojećeg skladišta.		
24.	Država Ukrajina	Član Član 32	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak D, str.13
Pitanje/ Komentar	<i>Koji podaci o izvorima zračenja i radioaktivnom otpadu se nalaze u bazi podataka (centralni registar)?</i>		
Odgovor	U centralnom registru izvora nalaze se svi podaci o izvoru koji su dostupni: vrsta uređaja, vrsta izotopa, aktivnost izvora (data ili procijenjena na navedeni datum), serijski broj izvora (ukoliko je dostupan), vlasnik izvora i mjesto gdje se izvor koristi. Takođe, vodi se evidencija o profesionalno izloženim licima i licima odgovornim za zaštitu od zračenja.		
25.	Država Ukrajina	Član Član 32	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak D, str.13
Pitanje/ Komentar	<i>Kako se osigurava zaštita podataka o izvorima jonizujućih zračenja i radioaktivnom otpadu od kompjuterskih virusa (sajber criminal)?</i>		
Odgovor	Zaštita podataka o izvorima jonizujućih zračenja i radioaktivnom otpadu od kompjuterskih virusa (sajber criminal) obezbjeđuje se posredstvom primjene Zakona o informacionoj bezbjednosti ("Službeni list Crne Gore", br. 040/16) i kroz koordinaciju od strane državnog Tima za odgovor na sajber incidente (CIRT). Strateške smjernice date su u okviru Strategije sajber bezbjednosti Crne Gore za period 2018-2021, koju je Vlada Crne Gore donijela 21.12.2017. godine.		

	Zbog konstantnog rasta broja usluga koje javni i privatni sektor pružaju putem Interneta, kako građanima, tako i drugim pravnim subjektima, bezbjedan sajber prostor Crne Gore postaje jedan od nacionalnih prioriteta. Nesumnjivo je da sajber bezbjednost predstavlja izazov savremenog doba i kao takav nije zaobišao ni Crnu Goru. Svjedoci smo sve većeg broja sajber incidenata koji pogađaju Crnu Goru, kroz nedavne ransomware kampanje (program koji kriptuje sadržaj uspješno zaraženih računara i za otključavanje traži plaćanje otkupnine), DDoS napade na državnu infrastrukturu, razne prevare putem Interneta, i sl. Broj ovih sajber incidenata se značajno povećava iz godine u godinu. U pogledu razvoja informacionih tehnologija i sajber bezbjednosti Crna Gora se na osnovu izvještaja Ujedinjenih nacija, odnosno Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU) pod nazivom "Globalni sajber bezbjednosni indeks1 2017", nalazi na 71. mjestu od 193 države članice. Međutim, u uslovima svakodnevnih pojava novih prijetnji i naši naponi kada je u pitanju sajber bezbjednost moraju pratiti takav tempo. Skupština Crne Gore donijela je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o informacionoj bezbjednosti ("Službeni list Crne Gore", br. 040/16) kojim su predviđene dvije ključne aktivnosti: formiranje Savjeta za informacionu bezbjednost i zaštita kritične informatičke infrastrukture, koje su u skladu sa NIS Direktivom (2016/1148), nakon čega je u okviru pratećeg akcionog plana za implementaciju Strategije, obrazovan Savjet za infomacionu bezbjednost, 8. juna 2017. godine. Takođe, Analizom izvještaja o incidentnim situacijama u Crnoj Gori, koje izrađuje državni tim za odgovor na sajber incidente (CIRT) na godišnjem nivou, evidentan je trend rasta broja prijavljenih incidenata iz godine u godinu, kao i sve veća sofisticiranost samih napada. Osnivanjem nacionalnog CIRT-a napravljen je krupan korak ka povećanju sposobnosti državnih organa da odgovore na sajber incidente koje pogađaju Crnu Goru. CIRT je prepoznat kao centralna tačka za odgovor na incidentne situacije u Crnoj Gori, međutim, evidentan je nedostatak usko specijalizovanih kadrova kako bi se na ovaj izazov uspješno odgovorilo na čijem se unapređenju mora konstantno raditi.		
26.	Država Republika Grčka	Član Član 32.2.4	Ref. u nacionalnom Izvještaju Odjeljak 5.1, str.15
Pitanje/ Komentar	<i>Kao što je navedeno u izvještaju, samo radioaktivni otpad u čvrstom stanju, je shodno kriterijumu prihvatljivosti otpada, moguće skladištiti u centralno skladište radioaktivnog otpada. Da li postoji neki otpad koji ne ispunjava kriterijume prihvatljivosti za ovo skladište? Kakav je pristup menadžmenta skladišta u tom slučaju?</i>		
Odgovor	Skladište radioaktivnog otpada je namijenjeno za pohranjivanje čvrstog radioaktivnog otpada iz industrije, medicine ili istraživačkih djelatnosti. Skladište nije namijenjeno za pohranjivanje tečnog radioaktivnog otpada a takođe ni otpada koji bi bio produkt iz proizvodnje nuklearne energije. Generalno Crna Gora nema niti je ikada u svojoj istoriji imala postrojenja koja bi se mogla podvesti pod kategoriju "nuklearna" pa je shodno tome broj i vrsta radioaktivnog otpada ograničen. Sa druge strane sav poznati radioaktivni otpad i iskorišćeni radioaktivni izvori su uklonjeni sa teritorije Crne Gore i uskladišteni u skladu sa nacionalnim propisima i principima		

	Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE). Proces kondicioniranja se odvijao pod nadzorom MAAE, koja je Crnoj Gori pružila ekspertsku podršku u tom poslu. Važno je napomenuti da tečni radioaktivni otpad ne postoji u Crnoj Gori, međutim uvijek postoji mogućnost njegovog nastanka. U slučaju da se desi da u Crnoj Gori nastane tečni radioaktivni otpad na bilo koji način, nosilac dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada je dužan da u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma, a prije donošenja nove Strategije za period 2022-2027. godina definiše Plan za pretvaranje takvog otpada u čvrsti otpad van granica Crne Gore, sa projekcijom troškova, tako da isti bude sastavni dio Analize. Samo čvrsti radioaktivni otpad koji ispunjava kriterijume prihvatljivosti za skladište radioaktivnog otpada može biti uskladišten. Ova mjera sadržana je u Akcionom planu Strategije za period 2017-2021. godina.
--	--